

Nr B 192

Av herr **Hæggbloom m. fl.**, angående omprövning av gällande prissättningssystem för jordbruket.

Ur jordbrukets synpunkt är följande fyra punkter i 1947, 1955 och 1956 års beslut om jordbrukspolitikens riktlinjer särskilt betydelsefulla:

1) Den likställighet mellan jordbruket och andra näringsgrenar, som redan 1947 års riksdagsbeslut lovade möjliggöra och som 1955 års beslut om mittpriser troddes skola förverkliga.

2) Den svenska hemmamarknadens förbehållande åt det svenska jordbruket.

3) Det väsentligt bättre skydd än åt andra jordbruksprodukter, som enligt 1956 års beslut om mittpris och prisgränser skulle beredas åt smörproduktionen.

4) Jordbrukets självrisk för den del av jordbrukets produktion, som måste exporteras.

Sambandet mellan dessa fyra punkter är, att om inkomstlikställighet ges för den del av jordbrukets produktion, som avsättes på hemmamarknaden, föreligger för jordbruket ett visst grundskydd, som gör att man kan ta risken för exportmarknadens variationer. Om hemmamarknaden var förbehållen åt jordbruket, kunde beräknas att detta begränsade de kvantiteter, som behövde exporteras. Osäkerhetsmomentet i produktion för export minskades genom att åt den betydelsefullaste produktionsgrenen, mjölkproduktionen, utlovades, att vid omöjliggjord smörexport avsättningsutrymme på den inhemska marknaden skulle skaffas med alla till buds stående medel.

Dagens ekonomiska situation för jordbruket innebär, att förskjutningar i för jordbruket ogynnsam riktning skett i fråga om samtliga de tre första för jordbruket betydelsefulla punkterna, men att punkt fyra kvarstår oförändrad.

Den inkomstlikställighet med industriarbetare inom dyrortsgrupperna II och III, som 1956 års beslut om mittpriser avsåg att ge, existerar inte. Därom torde såväl den jordbruksekonomiska som den jordbrukspolitiska expertisen vara ense. Vi kan nöja oss med att hänvisa till docenten Odd Gulbrandsens uttalande, att på jordbrukets kostnadssida skett prisstegringar av storleksordningen 8 à 10 % för produktionsmedlen av kapitaltyp, vilka utgör knappt hälften av kostnaderna. För jordbruk med anställd arbetskraft tillkommer höjd lön på 12 à 13 %. Samtidigt har arbetskraftens

avgång från jordbruket skett långsammare än tidigare, sista året endast 2 % mot tidigare bortåt 5 %. Kakan att dela har alltså krympt snabbare än antalet personer som skall dela den, och varje kakbit torde ha minskat med en andel av storleksordningen 10 %. Samtidigt har levnadskostnaderna stigit med ca 9 %, varför realinkomstsänkningen torde belöpa sig till 15 à 20 %.

Den inkomstlikställighet, som man år 1955 trodde sig kunna konstatera, var ur flera synpunkter diskutabel. Det material från den jordbruks-ekonomiska undersökningen, som man hänvisade till, slutade med bokföringsåret 1952—1953, och därefter har räkenskapsresultaten blivit sämre. Det ekonomiska resultatet påverkades även av skogsinkomsterna, som år 1951 var exceptionellt höga. Från det ur likställighetssynpunkt osäkra utgångsläget har sedan en uppenbar försämring skett, därför att de mittpriser som avsåg att ge inkomstlikställighet vid 1956 års penningvärdenivå inte gör det vid nuvarande penningvärde, även om 5-procentsregeln tillämpning hösten 1957 åstadkom en höjning av mittpriserna. Tyvärr skedde detta enligt systemets utformning utan att importavgifterna i öre per kg räknat höjdes med samma belopp som mittpriserna. Mittprisernas höjning efterföljdes alltså av en väsentligt lägre höjning av gränsskyddet. Hade så ej varit fallet, hade det varit möjligt att bättre utestänga verkningarna av det internationella prisfallet på jordbrukets produkter.

Den klyfta, som nu existerar mellan utlovad och förverkligad inkomstlikställighet, kan beräknas bli avsevärt förstörad genom prissänkningen å smör på den inhemska marknaden samt vikande skogskonjunkturer. För inkomstlikställighetens återställande eller i varje fall för förbättring av jordbrukets ekonomiska läge spelar lösningen av avsättningssvårigheterna för smör en mycket betydande roll. Smörkrisens inträde i sitt akuta nuläge hänger närmast samman med avsättningssvårigheter på exportmarknaden. Det kan dock även härledas från att det avsättningsutrymme, som varit avsett för smörproduktionen på hemmamarknaden, aldrig blivit förverkligat.

1942 års jordbrukskommitté ville reservera den inhemska matfettsmarknaden åt smöret, så när som på en till 40 000 ton begränsad margarinförbrukning. Dåvarande jordbruksminister Sköld, som framlade 1947 års proposition, låste dock inte fast margarinförbrukningen vid någon maximitet. Han anförde, att det på grund av ökning i matfettskonsumtionen var sannolikt att utrymme kom att finnas för en margarinkonsumtion, som var större än 40 000 ton. Men enligt jordbruksministerns av 1947 års riksdag godkända förslag skulle jordbruket tills vidare åtnjuta avsättningsskydd för en smörproduktion, motsvarande vad som frambringas medelst inhemska fodermedel och sådana importerade fodermedel, som erfordras för att uppnå balans i foderstaterna.

I 1955 års proposition och riksdagsbeslut understrykes starkt mjölk-

produktionens betydelse, då den utgör en väsentlig inkomstkälla för det mindre jordbruket. Vid detta är möjligheten att övergå till en annan produktion ytterst begränsad. Lägre mjölkpriser skulle därför betyda en stark inkomstminskning för det mindre jordbruket. Det är följaktligen av vikt, att prissättningsystemet utformas på så sätt, att avsättningsmöjligheterna för mjölkproduktionen, framför allt smör, icke försämras. — Så hette det i propositionens av riksdagen godkända uttalande.

Vid bestämmande av mjölkproduktionens volym har jordbruket inte överskridit av 1947 års riksdag anvisade normer. Genom minskning av hästantalet friställdes givetvis större mängder hemmaodlat foder för smörproduktionen än man år 1947 hade anledning räkna med. Smörproduktionen har dock från maximisiffran för 1950 års produktion på 108 000 ton sjunkit till 87 000 ton år 1957, eller med nära 20 %. Samtidigt har smörförsäljningen på hemmamarknaden sjunkit från 95 000 ton år 1950 till 59 000 ton år 1957, medan den totala matfettskonsumtionen stått praktiskt taget stilla vid 175 000 ton. Margarinkonsumtionen har ökat på smörets bekostnad, och trots minskningen i smörproduktionen har vi för innevarande år att räkna med ett smöröverskott, för vars större del vi inte har att räkna med avsättning på exportmarknaden.

Den avsättningskris, som därigenom uppkommit för smöret, torde på kort sikt endast kunna lösas genom ökad avsättning på hemmamarknaden. På längre sikt torde två vägar till avsättningsfrågans lösning kunna diskuteras: dels ett långsiktigt förverkligande av principen, att hemmamarknaden i första hand skall vara förbehållen det svenska jordbrukets produktion, inklusive smöret, dels att jordbruket inskränker sin smörproduktion. Självklart kan frågan lösas genom samverkan mellan dessa två möjligheter. Gentemot det allmänt förda resonemanget att smörets avsättningsproblem på lång sikt endast kan lösas genom produktionsminskning har vi velat framhålla, att även hemmamarknadens förbehållande för den inhemska smörproduktionen kan ge en lösning på lång sikt.

Med den totala matfettskonsumtion, som vi nu har i vårt land, finns givetvis avsättningsutrymme för hela vår smörproduktion. Någon standard-sänkning skulle därigenom inte uppstå utan snarare standardhöjning. De problem, som måste diskuteras, är de ekonomiska.

Flertalet andra europeiska länder har inte haft betänkligheter mot att ge avsättningsskydd för det egna jordbrukets smörproduktion. Därom vittnar de importförbud, som i början av sommaren 1958 införts i flera länder och som förorsakat avsättningskrisen för det svenska smöret. Bland dessa länder befinner sig även Västtyskland, som även i fråga om att skydda den egna smörproduktionen mot inskränkningar i avsättningen genom gränshandeln vidtagit betydligt restriktivare åtgärder än vad Sverige gjort.

I fråga om att förbehålla hemmamarknaden för den inhemska smör-

produktionen har vi alltså gott om exempel från andra länder. När 1947 års princip utformades, att avsättning skulle beredas en smörproduktion, motsvarande vad som frambringades medelst inhemska fodermedel och sådana importerade fodermedel, som erfordras för att uppnå balans i foderstaterna, var fettransoneringen efter kristiden ännu bestående, och man befarade väl inte att något motsatsförhållande skulle uppstå mellan principen att jordbruket skulle inrikta sin produktion efter hemmamarknadens behov och att jordbruket skulle få avsättningsutrymme för vad det kunde producera på i huvudsak hemmaodlade fodermedel. Annars hade inte gärna dessa saker kunnat återfinnas i samma riksdagsbeslut. När i smördebatten jordbruket ofta förmanas att erinra sig skyldigheten att anpassa produktionen efter hemmamarknadens behov, finns anledning erinra om hur stor denna hemmamarknad för smöret ursprungligen var tänkt. Att den blivit mindre än man 1947 tänkte har i hög grad berott på det inflytande från statsmakternas sida, som gjort sig gällande vid prisuppgörelserna för jordbruket. Upprepade gånger dominerade den synpunkten att justering av konsumtionsmjölkens pris inte var politiskt möjlig. I stället fick jordbruket kalkylunderskottet utjämnat genom höjning av smörpriset ända fram till 75-öreshöjningen år 1955, varigenom smöret definitivt kom i underläge i konkurrensen med margarinet och ett betydande avsättningsutrymme på hemmamarknaden gick förlorat.

Det finns flera skäl att önska att matfettsmarknaden i första hand förbehålles den inhemska smörproduktionen. Vår handelsbalans visar importöverskott, som i år hotar att överstiga det belopp som den utrikes sjöfarten kan inbringa. Det är då inte oviktigt, hur stor del av matfettskonsumtionen som grundas på inhemsk eller importerad råvara. Att smörproduktionen huvudsakligen är baserad på förädling av våra odlade vallars och naturliga betesmarkers avkastning gör att förädlingsvärdet vid smörproduktionen är mycket högt, då råvaran har lågt eller intet saluvärde. Margarinproduktionen har ett i jämförelse med smörproduktionen lågt förädlingsvärde. År 1955 var margarinindustriens försäljningsvärde 319 miljoner kronor, varav 38,1 utgjorde dess förädlingsvärde inklusive reklamkostnader och andra försäljningskostnader. Detta motsvarar 31 öre per kg margarin. Resten är huvudsakligen råvarukostnad på 285,7 miljoner kronor, varav jordbrukets växtodling bidrar med en del, medan större delen är importerade varor. Skillnaden såväl i råvaruimport som förädlingsvärde mellan smör- och margarinproduktion förtjänar beaktande i en situation, då importöverskottet hotar att bli för stort ur våra valutatillgångars synpunkt och en minskning av köpkraften kan befaras skärpa riskerna för arbetslöshet.

Självklart är inte frågan om hemmamarknadens förbehållande för den inhemska smörproduktionen uttömd med dessa påpekanden. För den enskildes hushållning spelar matfettskostnaden en betydande roll, och den

sidan av saken bör givetvis med i bilden. Den sänkning av matfettskostnaden som redan skett genom den prissänkning på smör, som jordbrukarna får bära, bör därvid inte glömmas bort. I den mån avsättningsutrymme för smöravsättningen skall skapas genom höjt margarinpris och man vill hålla konsumenterna skadeslösa härför, finns möjlighet att reducera flera av de punktskatter, som speciellt drabbar hushållen och livsmedelskostnaderna. Givetvis kan inte en inkomstlikställighet ske mellan jordbruket och andra folkgrupper utan att den bättre ställda gruppen avstår från något till fördel för den sämre ställda. Många utvägar synes möjliga att diskutera härvidlag.

Att margarinpriset kommer att tilldra sig huvudintresset vid en diskussion om åtgärder för att bereda avsättningsutrymme för den inhemska smörproduktionen på hemmamarknaden torde vara ofrånkomligt av den anledningen, att denna utväg har anvisats redan i 1947 års jordbruksproposition och sedan upprepats i 1956 års beslut. I 1947 års proposition uttalade jordbruksminister Sköld, som inte ville begränsa margarinkonsumtionen till någon viss kvantitet men ville bereda avsättning för en riklig smörproduktion, att en måttlig avgiftsbeläggning av margarinnet skulle komma att visa sig tillräcklig för att bereda smöret ett ordentligt avsättningsutrymme på den inhemska marknaden. Att nuvarande prissystem skulle bygga på ett under perioden 1956—1959 fastliggande margarinpris är inte riktigt. Detta står visserligen i 1955 års proposition, men 1955 års riksdag uppsköt avgörandet om margarinpriset, tills den närmare utformningen av det föreslagna systemet skulle ske vid 1956 års riksdag. I propositionen till 1956 års riksdag refereras vad jordbruksnämnden anfört om matfettpriserna, och där återkommer visserligen formuleringen, att margarinpriset skall i stort sett vara fast under treårsperioden, men med det viktiga förbehållet, att detta skulle ske inom de angivna prisgränserna för smör. När dessa genom smörprissänkningen i maj är långt underskridna, kan inte riksdagsbeslutet återopas för ett fastliggande margarinpris.

I fråga om produktionsminskning önskar vi anföra, att vi klart inser att en produktionsminskning kan förbättra avsättningsmöjligheterna för smörproduktionen, och jordbruket torde i hög grad vara lyhört för en sådan produktionsomställning. Det kraftigt sänkta avräkningspriset på mjölk som förorsakats av smörprissänkningen kommer säkert att påskynda pågående utveckling mot en minskning av de mjölkproducerande jordbrukens antal. Inför de förslag som framkommit att med ekonomiska medel framtvinga eller påskynda en sådan produktionsminskning önskar vi dock anföra några synpunkter, som återfinnes i 1955 års proposition om prissättningssystemets utformning (nr 198). Jordbruksminister Norup uttalar där i anslutning till av jordbruksprisutredningen anförda synpunkter, att »en minskning av produktionsvolymen utan hänsyn till de på kort sikt i produktionsprocessen bundna produktionsmedlen inte är ekonomiskt mo-

tiverad. Jag vill vidare i likhet med utredningen påpeka, att en minskning av produktionsvolymen med en låg prisnivå som påtryckningsmedel står i motsättning till den socialpolitiska målsättningen för jordbrukspolitiken och därför ej bör komma i fråga.» Av jordbruksprisutredningen, som ägnade överskottsproduktionens problem stor uppmärksamhet, hade vidare framhållits, att som den väg, på vilken man i praktiken främst bör sträva att lösa jordbrukets överskottsproblem, kvarstår en minskning av den areal, som nu tages i anspråk för jordbruksproduktionen. Vad jordbruksministern uttalade lämnades av riksdagen utan erinran.

Detta är alltså de grundprinciper, som jordbrukarna under den nu gällande prissättningsperioden haft att förlita sig till. Så vitt vi kan finna rekommenderas produktionsminskning baserad på arealminskning som långsiktig åtgärd. Skall staten fullgöra sina löften i fråga om smörproduktionens avsättning, finns ingen annan utväg än att bereda smöret avsättningsutrymme på den inhemska marknaden utan att detta sker genom en sådan prisnedpressning, som står i strid mot den socialpolitiska målsättning, som gäller för jordbrukspolitiken och som kommit till uttryck i principen om likställighet.

Vad vi här anfört ger oss anledning erinra om att i en reservation till jordbruksutskottets utlåtande till 1955 års höstriksdag om riktlinjerna för prissättningen på jordbrukets produkter högerpartiets representanter i utskottet framställde förslag om att systemet skulle kunna omprövas redan under den övergångsperiod, som var avsedd att räcka i tre år. Vad som ansågs motivera en sådan omprövning var osäkerheten i bedömningen av världsmarknadsprisernas utveckling samt ovissheten om effektiviteten hos de spärregler, som till jordbrukets skydd ingick i systemet. Om spärreglernas verkan uttalades, vad som sedan också besannats, att den komme att karakteriseras av en betydande eftersläpning. Trots att reservationen avslogs vid 1955 års riksdag anser vi det på grund av här förut redovisade förhållanden motiverat att nu påkalla omprövning snarast möjligt av hela prissättningsystemet. I den mån driftekonomiska omläggningar behöver göras för att få jordbrukets produktion bättre avpassad efter avsättningsmöjligheterna, är det önskvärt att jordbrukarna snarast möjligt erhåller besked om de ekonomiska betingelser, som skall gälla för deras yrke under åtminstone de närmast framför oss liggande åren. Om jordbruket som avtalsslutande part inte kan göra framställning om en omprövning före avtalstidens slut, anser vi riksdagen oförhindrad att hos Kungl. Maj:t begära att en sådan omprövning kommer till stånd.

Med anledning av vad vi här anfört hemställer vi,

att riksdagen av Kungl. Maj:t begär omprövning av nu gällande prissättningsystem för jordbruket och att Kungl.

Maj:t efter sådan omprövning förelägger riksdagen förslag till nya bestämmelser.

Stockholm den 3 juli 1958

Einar Hægglom

Gösta Darlin

Carl Östlund

Jöns Nilsson

C.-W. Lothigius

Hans Wachtmeister

G. Nilsson

Göingegården

C. E. Hedin

Eric Nilsson

Nils Agerberg

i Svalöv

Rolf Eliasson

F.-A. Hamiltón

Erik Magnusson

i Tumbult

Nr B 193

Av fru **Renström-Ingenäs m. fl.**, rörande möjligheten att lämna exportgarantier från svenska företag till underutvecklade länder.

Den svenska exportindustriens produkter har hittills i fråga om både pris och kvalitet kunnat väl hävda sig på den internationella marknaden. Priskonkurrensen har emellertid successivt skärpts, och en ökning av exportvolymen har blivit enda möjligheten att kompensera de lägre priserna. Jämsides med strävandena att behålla och öka avsättningen på våra traditionella marknader måste vår handelspolitik inriktas på att finna nya sådana.

Vi vill här fästa uppmärksamheten på de s. k. underutvecklade länderna. För framtiden torde etablerade affärsförbindelser med dem vara av utomordentlig betydelse för våra exportindustrier, då de representerar stora och framför allt växande marknader — ett förhållande som alltmer uppmärksammas av världens exportländer.

Emellertid lider de underutvecklade länderna av kapitalbrist, och därigenom har pris- och kvalitetskonkurrensen mellan säljarländerna, då det gäller handeln med dessa, kompletterats med en tävlan även om de fördelaktigaste kreditvillkoren. I dagens läge torde våra svenska företag ej ha möjligheter att själva finansiera de långa krediter som skulle vara en förutsättning för exportorder. Vi hälsar därför med glädje den utökning av